

Asia C-227/23**Unionin tuomioistuimen työjärjestyksen 98 artiklan 1 kohdan mukainen
ennakkoratkaisupyynnön tiivistelmä****Jättämispäivä:**

11.4.2023

Ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin:

Hoge Raad der Nederlanden (Alankomaat)

Ennakkoratkaisupyynnön esittämistä koskevan päätöksen tekemispäivä:

31.3.2023

Valittaja:

Kwantum Nederland BV

Kwantum België BV

Vastapuoli:

Vitra Collections AG

Pääasian menettelyn kohde

Pääasian asianosaisia ovat Kwantum Nederland BV ja Kwantum België BV (jäljempänä yhdessä Kwantum) valittajina ja Vitra Collections A.G. (jäljempänä Vitra) vastapuolena, ja sen kohteena on Vitran tekijänoikeuksia väitetysti loukkaava tuoli, jonka Kwantum on saattanut markkinoille.

Ennakkoratkaisupyynnön kohde ja oikeudellinen perusta

Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (jäljempänä SEUT) 267 artiklan perusteella unionin tuomioistuimelle esitetty ennakkoratkaisupyyntö koskee kysymystä siitä, saako alkuperältään amerikkalainen designtuoli käyttötaiteen teoksena Alankomaissa ja Belgiassa tekijänoikeuden antamaa suojaa. Tässä yhteydessä on ensimmäiseksi merkitystä sillä, kuuluuko pääasiassa kyseessä oleva tilanne SEUT 351 artiklan 1 kohta huomioon ottaen unionin oikeuden soveltamisalaan. Seuraavaksi tulee esiin kysymys siitä, onko Euroopan unionin perusoikeuskirjassa (jäljempänä perusoikeuskirja) tunnustetut oikeudet ja velvollisuudet huomioon ottaen sovellettava kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamista koskevan Bernin yleissopimuksen (jäljempänä Bernin yleissopimus)

2 artiklan 7 kappaleesta johtuvaa niin kutsuttua aineellista vastavuoroisuutta koskevaa testiä. Jos on, seuraava kysymys on, miten sitä olisi sovellettava.

Ennakkoratkaisukysymykset

1. Kuuluuko pääasiassa kyseessä oleva tilanne unionin oikeuden aineelliseen soveltamisalaan?

Jos ensimmäiseen ennakkoratkaisukysymykseen vastataan myöntävästi, unionin tuomioistuimelle esitetään lisäksi seuraavat kysymykset.

2. Seuraako siitä seikasta, että tekijänoikeus käyttötaiteen teokseen on erottamaton osa perusoikeuskirjan 17 artiklan 2 kohdassa tunnustettua immateriaalioikeuksien suojaa, että unionin oikeudessa ja erityisesti perusoikeuskirjan 52 artiklan 1 kohdassa edellytetään, että käyttötaiteen teokseen kohdistuvasta (direktiivissä 2001/29/EY tarkoitettua) tekijänoikeuden käytön rajoituksesta, joka johtuu Bernin yleissopimuksen 7 artiklan 2 kappaleessa tarkoitettua aineellista vastavuoroisuutta koskevasta testistä, säädetään lailla?

3. Onko direktiivin 2001/29/EY 2, 3 ja 4 artiklaa ja perusoikeuskirjan 17 artiklan 2 kohtaa ja 52 artiklan 1 kohtaa tulkittava Bernin yleissopimuksen 2 artiklan 7 kappale huomioon ottaen siten, että pelkästään unionin lainsäätäjän (eikä kansallisten lainsäätäjien) tehtävänä on määrittää, voidaanko (direktiivissä 2001/29/EY tarkoitettulla tavalla) tekijänoikeuden käyttämistä unionissa rajoittaa soveltamalla Bernin yleissopimuksen 2 artiklan 7 kappaleesta johtuvaa aineellista vastavuoroisuutta koskevaa testiä sellaiseen käyttötaiteen teokseen, jonka alkuperämaa Bernin yleissopimuksen mukaisessa merkityksessä on kolmas maa ja jonka tekijä ei ole unionin jäsenvaltion kansalainen, ja jos voidaan, määrittää kyseinen rajoitus selkeästi ja täsmällisesti (ks. unionin tuomioistuimen tuomio 8.9.2020, C-265/19, EU:C:2020:677)?

4. Onko direktiivin 2001/29/EY 2, 3 ja 4 artiklaa, luettuna yhdessä perusoikeuskirjan 17 artiklan 2 kohdan ja 52 artiklan 1 kohdan kanssa, tulkittava siten, että niin kauan kuin unionin lainsäätäjä ei ole säätänyt käyttötaiteen teokseen kohdistuvasta (direktiivissä 2001/29/EY tarkoitettua) tekijänoikeuden käytön rajoituksesta, joka johtuu Bernin yleissopimuksen 7 artiklan 2 kappaleessa tarkoitettua aineellista vastavuoroisuutta koskevasta testistä, unionin jäsenvaltiot eivät saa soveltaa kyseistä testiä sellaiseen käyttötaiteen teokseen, jonka alkuperämaa on kolmas maa Bernin yleissopimuksen mukaisessa merkityksessä ja jonka tekijä ei ole unionin jäsenvaltion kansalainen?

5. Ovatko SEUT 351 artiklan 1 kohdassa säädetyt edellytykset täyttyneet pääasiassa kyseessä olevassa tilanteessa, kun otetaan huomioon Bernin yleissopimuksen 2 artiklan 7 kappaleen (sen edeltäjän) voimaantulon ajankohta Belgian osalta, siten, että Belgia voi vapaasti soveltaa Bernin yleissopimuksen 2 artiklan 7 kappaleesta johtuvaa aineellista vastavuoroisuutta koskevaa testiä, kun

otetaan huomioon myös se tosiseikka, että nyt käsiteltävässä asiassa alkuperämaa on liittynyt Bernin yleissopimukseen 1.5.1989?

Unionin oikeussäännöt, joihin asiassa viitataan

SEUT 351 artiklan 1 kohta

EU:n perusoikeuskirjan 17 artiklan 2 kohta ja 52 artiklan 1 kohta

Tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa 22.5.2001 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2001/29/EY (jäljempänä direktiivi 2001/29) 2, 3 ja 4 artikla

Kansainvälisen oikeuden oikeussäännöt, joihin viitataan

Bernin yleissopimuksen 2 artiklan 7 kappale

Yhteenveto tosiseikoista ja menettelystä pääasiassa

- 1 Vitra on sveitsiläinen designhuonekalujen tuotantoa harjoittava yritys. Sen tuolit ovat muun muassa jo edesmenneiden amerikkalaisten Charles ja Ray Eamesin suunnittelemia. Eames-tuoleihin, joita Vitra tuottaa, kuuluu muun muassa Dining Sidechair Wood -tuoli (jäljempänä DSW-tuoli). Vitra totesi vuonna 2014, että Kwantum tarjoaa ja pitää kaupan DSW-tuolilta näyttävää Paris-tuolia. Vitran mukaan tämä toiminta loukkaa sen tekijänoikeutta.
- 2 Vitra nosti rechtbank Den Haagissa (Haagin alioikeus) kanteen, jossa se vaati muun muassa lopettamaan sen tekijänoikeuden loukkaamisen, luovuttamaan Paris-tuolit niiden hävittämistä varten ja velvoittamaan Kwantumin maksamaan vahingonkorvausta. Rechtbank totesi, ettei Kwantum loukkaa Vitran tekijänoikeuksia ja ettei se toimi lainvastaisesti saattaessaan Paris-tuolin markkinoille.
- 3 Gerechtshof Den Haag (Haagin ylioikeus) kumosi rechtbankin tuomion muutoksenhaun johdosta ja totesi, että Kwantum loukkaa Paris-tuolilla Vitran tekijänoikeuksia 22.3.2017 lähtien ja että saattamalla Paris-tuolin markkinoille se on toiminut lainvastaisesti Vitraa kohtaan 8.8.2014 lähtien. Kwantum teki tuomiosta kassaatiovalituksen ennakkoratkaisua pyytävään tuomioistuimeen Hoge Raad der Nederlandeniin (Alankomaiden ylin tuomioistuin, jäljempänä Hoge Raad).

Pääasian asianosaisten keskeiset perustelut

- 4 Pääasia koskee Bernin yleissopimuksen 2 artiklan 7 kappaleesta johtuvan aineellista vastavuoroisuutta koskevan testin sovellettavuutta ja ulottuvuutta.

Tämän määräyksen nojalla teokset, joita niiden alkuperämaassa suojataan vain muotoilun tuotteina tai malleina, saavat toisessa Bernin liittoon kuuluvassa maassa vain sellaista erityissuojaa, jota tuossa maassa annetaan muotoilun tuotteille tai malleille.

- 5 Gerechtshof katsoi valituksenalaisessa tuomiossa, että aineellista vastavuoroisuutta koskevan testin kannalta merkitystä on sillä, miten kyseistä kohdetta, käsiteltävässä asiassa DSW-tuoli, kohdellaan alkuperämaassa, joka on käsiteltävässä asiassa Yhdysvallat. Gerechtshofin mukaan tässä yhteydessä edellytetään vain sitä, että konkreettinen kohde luokitellaan alkuperämaassa käyttötaiteen teokseksi, jolle voidaan antaa tekijänoikeuden suoja. Sen ei siis tarvitse olla alkuperämaassa tosiasiallisesti suojattu tekijänoikeudella.

Yhteenveto ennakkoratkaisupyynnön perusteista

- 6 Kassaatiomenettelyssä on esillä kysymys siitä, voidaanko aineellista vastavuoroisuutta koskevaa testiä edes soveltaa käsiteltävässä asiassa. Unioni ei ole Bernin yleissopimuksen osapuoli, ja Bernin yleissopimuksen 2 artiklan 7 kappaleesta johtuvan aineellista vastavuoroisuutta koskevan testin osalta ei ole säädetty eurooppalaista lainsäädäntöä. Lähtökohtaisesti tämä merkitsee sitä, että unionin jäsenvaltiot saavat itse määrittää, tehdäänkö tämä arviointi sellaisen teoksen osalta, jonka alkuperämaa on kolmas maa tai jonka tekijä on kolmannen maan kansalainen. Unionin tuomioistuimen 8.9.2020 antamasta tuomiosta (C-265/19, Recorded Artists Actors Performers, EU:C:2020:677, jäljempänä tuomio RAAP) voitaisiin kuitenkin päätellä, ettei Bernin yleissopimuksen 2 artiklan 7 kappaleesta johtuvan aineellista vastavuoroisuutta koskevan testin soveltaminen ole sallittua unionissa kolmannelta maasta peräisin olevan teoksen tai tekijän osalta, vaikka Bernin yleissopimus ei ole osa unionin oikeutta, toisin kuin tuomiossa RAAP mainittu Maailman henkisen omaisuuden järjestön esitys- ja äänitesopimus (jäljempänä WPPT). Unioni on kuitenkin yleissopimuksissa (sopimus teollis- ja tekijänoikeuksien kauppaan liittyvistä näkökohdista ja Maailman henkisen omaisuuden järjestön tekijänoikeussopimus) sitoutunut noudattamaan Bernin yleissopimuksen 1–21 artiklaa.
- 7 Tuomio RAAP koskee WPPT:n 4 artiklan 2 kappaleesta johtuvan aineellista vastavuoroisuutta koskevan testin soveltamista amerikkalaiseen esittäjään. Unionin tuomioistuin totesi tässä yhteydessä muun muassa, että kyseisessä asiassa esillä ollut oikeus kohtuulliseen kertakorvaukseen on unionissa tekijänoikeuden lähioikeus ja siis olennainen osa perusoikeuskirjan 17 artiklan 2 kohdassa vahvistettua immateriaalioikeuksien suoja. Perusoikeuskirjan 52 artiklan 1 kohdan nojalla siis tekijänoikeuden kyseisen lähioikeuden käyttämistä voidaan rajoittaa ainoastaan lailla. Koska tämä oikeus perustuu yhdenmukaistettuun sääntöön, pelkästään unionin lainsäätäjän eikä kansallisten lainsäätäjien tehtävänä on määrittää, onko sen myöntämistä rajoitettava unionissa kolmansien valtioiden kansalaisiin nähden, ja jos näin on, määriteltävä kyseinen rajoitus selkeästi ja täsmällisesti.

Tuomion RAAP merkitys Bernin yleissopimuksen 2 artiklan 7 kappaleen soveltamiselle unionissa

- 8 Direktiivin 2001/29 2 artiklan a alakohdassa säädetään, että jäsenvaltioiden on säädettävä, että yksinoikeus sallia tai kieltää kappaleen valmistaminen on tekijöillä teostensa osalta. Unionin tuomioistuimen tuomiosta 16.7.2009 (C-5/08, Infopaq International, EU:C:2009:465) seuraa, että teoksen käsite on unionin oikeuden yhdenmukaistettu käsite. Unionin tuomioistuin katsoi kyseisessä tuomiossa, että teoksen eri osia suojataan direktiivin 2001/29 2 artiklan a alakohdan nojalla sillä edellytyksellä, että ne sisältävät tiettyjä sellaisia elementtejä, joita voidaan pitää ilmauksena kyseisen teoksen tekijän henkisestä luomistyöstä. Jos tämä edellytys on täyttynyt, teokselle myönnetään tekijänoikeussuoja.
- 9 Unionin tuomioistuimen tuomiosta 12.9.2019 (C-683/17, Cofemel, EU:C:2019:721) seuraa, että tekijänoikeussuoja annetaan myös käyttötaiteen teokselle, joka täyttää direktiivin 2001/29 2 artiklassa tarkoitetun teoksen kriteerit. Unionin tuomioistuin katsoi kyseisessä tuomiossa, että kohteet on luokiteltava direktiivissä 2001/29 tarkoitetuiksi ”teoksiksi”, jos ne täyttävät teoksen käsitteen vaatimukset, ja että niiden on tässä ominaisuudessa saatava direktiivin 2001/29 mukaista tekijänoikeussuojaa.
- 10 Edellä esitetystä seuraa, että myös tekijänoikeus käyttötaiteen teokseen on olennainen osa perusoikeuskirjan 17 artiklan 2 kohdassa vahvistettua immateriaalioikeuksien suojaa. Tässä yhteydessä tuomio RAAP herättää kysymyksen siitä, edellyttääkö unionin oikeus, että myös sellaisesta käyttötaiteen teokseen kohdistuvan tekijänoikeuden käytön rajoituksesta, joka johtuu Bernin yleissopimuksen 2 artiklan 7 kappaleessa tarkoitetusta aineellista vastavuoroisuutta koskevasta testistä, säädetään lailla. Tuomiosta RAAP voidaan myös päätellä, että tämä on pelkästään unionin lainsäätäjän tehtävä. Unionin lainsäätaja ei kuitenkaan ole tähän mennessä säätänyt tällaisesta rajoituksesta, joka koskee käyttötaiteen teokseen kohdistuvan tekijänoikeuden käyttämistä. Tästä voisi seurata, etteivät jäsenvaltiot saa soveltaa Bernin yleissopimuksen 2 artiklan 7 kappaleesta johtuvaa aineellista vastavuoroisuutta koskevaa testiä.

SEUT 351 artiklan 1 kohta

- 11 Jäsenvaltiot eivät halunneet Euroopan talousyhteisön vuonna 1957 perustamisen yhteydessä vaikuttaa niillä aiemmin olleisiin kansainvälisiin velvoitteisiin. SEUT 351 artiklan 1 kohdassa määrätään siksi seuraavaa:

”Perussopimusten määräykset eivät vaikuta sellaisiin oikeuksiin tai velvollisuuksiin, jotka johtuvat yhden tai useamman jäsenvaltion yhden tai useamman kolmannen maan kanssa ennen 1 päivää tammikuuta 1958 – – tekemästä sopimuksesta.”

Kwantum väittää, että Bernin yleissopimuksen 2 artiklan 7 kappaleesta johtuva aineellista vastavuoroisuutta koskeva testi kuuluu SEUT 351 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan. Siinä tapauksessa unionin oikeus ei ole esteenä Bernin yleissopimuksen 2 artiklan 7 kappaleen sovellettavuudelle riippumatta siitä, miten unionin oikeutta tulkitaan tuomiossa RAAP.

- 12 SEUT 351 artiklaa sovelletaan kuitenkin vain ennen 1.1.1958 tehtyihin kansainvälisiin velvoitteisiin. Alankomaat on liittynyt Brysselissä tarkistettuun Bernin yleissopimukseen 16.11.1972, ja se on tullut voimaan Alankomaiden osalta 7.1.1973. Belgian osalta Brysselissä tarkistettu Bernin yleissopimus on tullut kuitenkin voimaan ennen 1.1.1958. Tämä voi merkitä sitä, että Kwantumin vetoaminen SEUT 351 artiklan 1 kohtaan on perusteltu siltä osin kuin Vitran vaatimukset koskevat tekijänoikeussuojaa Belgiassa.
- 13 Seuraavaksi tulee esiin kysymys siitä, on sillä vaikutusta tekijänoikeussuojaan Belgiassa ja SEUT 351 artiklan soveltamiseen, että käsiteltävässä asiassa alkuperämaa Yhdysvallat liittyi Bernin yleissopimuksen (Pariisin teksti) 1.3.1989 ja että Bernin yleissopimuksesta johtuvat velvoitteet tätä nimenomaista sopimusvaltiota kohtaan ovat siis syntyneet 1.1.1958 jälkeen.

Varteenotettava epäily

- 14 Edellä esitetyt perustelut huomioon ottaen varteenotettavaa epäilyä liittyy siihen, miten on vastattava ensimmäiseksi kysymykseen siitä, kuuluuko käsiteltävä tilanne unionin oikeuden aineelliseen soveltamisalaan, ja toiseksi kysymykseen siitä, onko Alankomaissa tai Belgiassa sallittua soveltaa Bernin yleissopimuksen 2 artiklan 7 kappaleesta johtuvaa aineellista vastavuoroisuutta koskevaa testiä ilman sitä koskevaa unionin lainsäädäntöä sellaisen käyttötaiteen teoksen osalta, joka on peräisin kolmannesta maasta ja jonka tekijä ei ole unionin jäsenvaltion kansalainen. Tämän vuoksi Hoge Raad esittää unionin tuomioistuimelle edellä muotoillut ennakkoratkaisukysymykset.